

NY. 59. 4.

4
Q. B. F. F. Q. I. E. D.
PRAEMISSA AD HOS. II. SEGM. XXI.
VERBI PRÆ EXPLICATIONE
XIII

OMNES MVSARVM PATRONOS, FAVTORES
AMICOS

AD

ORATIONEM

SVPER QVAESTIONE

NVM THOMAS IESVM A MORTVIS EXSV
SCITATVM VIDERE CVPIENS, FIDE CHRISTO
HABENDA OMNINO CARVERIT?

AB

IO. CHRISTIANO BARTSCHIO

MEDERA • COBVRGENSE

IUVENE THEOLOGIAE STUDIOSO INGENII ET MO
RVVM BONITATE ATQVE IN ADDISCENDIS BONIS ARTI
BVS DISCIPLINISQVE DILIGENTIA ET ASSIDVITATE

QVAM MAXIME COMMENDABILI

FER. I. PASCH. MD CCL XXX

HABENDAM

QVA DECET OBSERVANTIA

INVITANT

DIRECTOR

ET

RELIQVI PROFESSORES

COBVRGI, FORMIS AHLIANIS

Porro Aristoteles Ethicor. V cap. 7. de vocabulis
 δικαίς et δικαιοσύνης annotat: τὸ ἴσον μέσον ἐστὶ τῆς με-
 ζονος καὶ ἐλάττονος κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Διὰ τῆ-
 ρο καὶ ὀνομάζεται δίκαιον, ὅτι δίχα ἐστὶν ὡς περὶ ἂν εἴ τις ἔστω
 δίχαιον, καὶ ὁ δικαστής, δίχαστής. Ἐπὶ γὰρ δύο ἴσων ἀφαι-
 ρεθῆ ἀπὸ θατέρου, πρὸς θατέρον δὲ προσεθῆ, δυσὶ τῆτοις ὑπερ-
 ἔχει τὸ ἕτερον· εἰ γὰρ ἀφῆρεθῆ μὲν, μὴ προσετέθη δὲ, ἐνὶ γ' ἂν
 μόνον ὑπερέηχε, τῷ μέσῳ ἄρα ἐνὶ, καὶ τὸ μέσον. τὸ ἀφ' ἧ ἀφῆ-
 ρεθῆ, ἐνὶ. Τῶτα ἄρα γνωρίζομεν, τί τε ἀφελεῖν δεῖ ἀπὸ τῶ πλείον-
 ῶς ἔχοντος, καὶ τί προσθεῖναι τῷ ἐλάττον ἔχοντι. οἱ μὲν γὰρ τὸ
 μέσον ὑπερέχει, τῶτο προσθεῖναι δεῖ τῷ ἐλάττον ἔχοντι ὡ δ'
 ὑπερέχεται, ἀφελεῖν ἀπὸ μεγίστου. *Aequum medium est ma-
 ioris et minoris, arithmetica proportione. Propterea etiam
 vocatur dicens, quia bipartito exiit: quasi dicatur δίχαιον,
 bipartito factum, et iudex est, δίχαστης, bipartito aequum
 efficiens. Quod si duabus lineis aequalibus, ab altera aufe-
 ratur, alterique addatur, altera quam utraque linea est
 maior: si auferatur quidem, sed non addatur, unam mo-
 do excedit, de medio unam, medium videlicet excedit unam
 de qua detractum est. Hac ratione cognoscemus, quid au-
 ferendum sit a plus habente, et quid adiciendum sit minus
 habenti. Qua ergo parte medium est maius, eadem pars
 adicienda est minus habenti, qua vero idem superatur, illa
 de maximo est auferenda.* Aristoteles manifesto ludere
 videtur hac etymologia proponenda. Quod si mihi
 ludere liceret, vocabula δίκαιος et δικάζω orta videren-
 tur ex Hebraico קריץ et Aramaeo קריץ, nempe vsu cre-
 brior

briori saepe prima vocabulorum radicalis litera ad vltimum reiiicitur, et contra vltima ad primum reduciuntur locum. Sic Athenagoras in Apologia pro Christian. p. 186 edit. Rechenberg. scribit: Ἡρα, ὁ ἀήρ, καὶ τὸ ὀνόμα-
τος, ἐὶ αὐτὸ αὐτῶ ἐπισυναπτότο, συνεκφανεύουσ. Hera,
sive Iuno, est aer, et quidem vocabulo, si sibi ipsi iungatur,
vna pronuntiato, ἥρ αἰρ α — Eadem ratione cog-
nata videntur vocabula Hebr. ארר et Arab. رار
Hebr. ארר et ספה Hebr. אמר et Aram. מרא
Aram. אמר et Hebr. מרא Hebr. אפר et פרא
Aram. אשר et שרא Hebr. רנג et Arab. عرن Arab.
וני et Hebr. ין Vid. Vir. Illustr. I. D. Michaël. Colleg.
Critic. in PC. XL, 3. p. 284 ff. Arab. رفو et رفا
et שמו Arab. חום et Hebr. מוזח Arab. חפי et Hebr.
חף Aram. נסר et Hebr. סרן Hebr. עקב et עקב Malach.
3, 8. Hebr. של et של Vid. Vir. Illustr. I. D. Michaël.
Spicileg. Geogr. Hebr. exterae post Bochartum ad Gen.
10, 14 p. 279 f. Arab. פרש et Hebr. שפיר Vid. Id. Syn-
tagm. Commentat. Part. I de Nomad. Palaest. p. 221.
Arab. שר et Hebr. חירוש. Praeterea conuenire viden-
tur, ארך et κανὼν, רבש et βασάλω, טבק et vernaculum
Badt, vid. Gerhard. de Baptism. cap. I § 2 Tom IX p.
69 edit. Cott. טפסר et σατράπης, כפל et πλέων in verna-
cula flechten, vid. Io. Braunius, de Vestitu Sacerdot. Hebr.
Lib. II § 461 p. 486. Chald. et Syr. פתור, פתורא et
τράπεζα, vid. Edmund. Castelli Lex. Heptaglott. col.
3105,

C J XXIII. De Δικαιοσύνη et Gen. 19, 19 agitū.

3105, Chald. ܐܘܪܗܐ et *Citrus*, Graecum κέρδος et Latin. *lu-
crum*, atque in vernacula *Ampel* et *Lampe*. Quod si
quis dicat, vltimam vocabuli δίκαιος syllabam esse ad-
uenticiam, is recordetur literam σ apud Graecos modo
tolli ab initio, modo praeponi, vti vsus et communis
dialectorum id postularet consuetudo. Sic conuenient
σκήψ et κνήψ, σμικρός et μικρός, σμῦς et μῦς, σέγη et τέγος,
σμίγνα et μυρίηα σέγω et τέγο, rel. Sed sunt hi lusus lin-
gularum, qui tamen, sicuti lusus naturae, non omnino
sunt negligendi.

Aristot. Ethic. lib. V cap. 14 scripsit: Περὶ δὲ ἐπιεικείας καὶ
τῆς ἐπιεικῆς, πῶς ἔχει, ἢ μὲν ἐπιεικεία πρὸς δικαιοσύνην, τὸ δ'
ἐπιεικὲς πρὸς τὸ δίκαιον, ἐχόμενον ἐστὶ ἐπιπεῖν. Οὔτε γὰρ ὡς ταύ-
τὸν ἀπλῶς, ἢ θ' ὡς ἕτερον τῷ γένει φαίνεται σκοπασμένοις. Καὶ
ὅτε μὲν τὸ ἐπιεικὲς ἐπαινεῖμεν, καὶ ἀνδρα τὸν τοιοῦτον, ὡς καὶ ἐπὶ
τὰ ἄλλα ἐπαινῶντες μεταφέρομεν, ἀντὶ τῆς ἀγαθῆς τοῦ ἐπιεικέτε-
ρον, ὅτι βέλτιον, δηλῶντες ὅτε δὲ τῷ λόγῳ ἀκολυθῶσι φαίνεται
αἰτοπον, εἰ τὸ ἐπιεικὲς παρὰ τὸ δίκαιόν τι ὄν, ἐπαινετόν ἐστιν. Ἡ
γὰρ τὸ δίκαιον ἢ σπυδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς ἢ δίκαιον, εἰ ἄλλο, ἢ
εἰ ἀμφοῦ σπυδαῖα, ταυτὸν ἐστίν. Ἡ μὲν γὰρ ἀπορία σχεδὸν συμ-
βαίνει διὰ ταῦτα περὶ τὸ ἐπιεικὲς. ἔχει δ' ἅπαντα τρόπον τινα
οὐδῶς, καὶ ἕθεν ὑπεναντίον ἑαυτοῖς. Τό, τε γὰρ ἐπιεικὲς, δίκαιῶ-
στος ὄν, βέλτιόν ἐστι δίκαιον. Καὶ ἕχ ὡς ἄλλο τι γένος ὄν, βέλ-
τιόν ἐστι τῆς δικαίας. Τὸ αὐτὸ ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικὲς, καὶ ἀμ-
φοῦ σπυδαῖον ὄντων, κρείττον τὸ ἐπιεικὲς. Ποιεῖ δὲ τὴν ἀπορίαν,
ὅτι τὸ ἐπιεικὲς δίκαιον μὲν ἐστίν, ἢ τὸ κατὰ τὸν νόμον δέ, ἀλλ'
ἐπιαισθησανομίμω δικαίᾳ. Ἄτιον δ' ὅτι ὁ μὲν νόμος καθόλου πᾶς.

Περὶ

Περὶ ἐνίων δὲ εἶχ' οἶόν τε ὀρθῶς ἐπιτεῖν καθόλου. Ἐν οἷς ἔν' ἀνάγκη μὲν ἐπιτεῖν καθόλου, μὴ οἶόν τε δὲ ὀρθῶς, τὸ ὡς ἐπιτοπλέον λαμβάνει ὁ νόμος, ἔκ' ἀγνοῶν τὸ ἀμαρτανόμενον. Καὶ ἔστιν ἔδεν ἤττον ὀρθῶς. Τὸ γὰρ ἀμάρτημα ἔκ' ἐν τῷ νόμῳ εἶδ' ἐν τῷ νομοθέτῃ, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τὰ πραγμάτων ἐστίν. Εὐθύς γὰρ ἡ τῶν πρακτῶν ὕλη τοιαύτη ἐστίν. Ὅταν ἔν' λέγῃ μὲν ὁ νόμος καθόλου, συμβῇ δ' ἐπὶ τούτοις παρὰ τὸ καθόλου, τότε ὀρθῶς ἔχει, ἢ παραλείπει ὁ νομοθέτης, καὶ ἡμαρτεν ἀπλῶς ἐπιτών, ἐπανορθῶν τὸ ἑλλειφθὲν, ὃ καὶ ὁ νομοθέτης οὕτως ἀν' εἶποι, ἐκεῖ παρῶν, καὶ εἰ ἦδει, ἐνομοθέτησεν ἀν. Διὸ δίκαιον μὲν ἐστὶ καὶ βέλτιόν τινος δικαίως, ἔ τὲ ἀπλῶς δὲ, ἀλλὰ τὲ διὰ τὸ ἀπλῶς ἀμαρτήματος. Καὶ ἔστιν αὕτη ἡ φύσις ἢ τὰ ἐπιεικῆς, ἐπανόρθωμα νόμου, ἢ ἑλλείπει διὰ τὸ καθόλου. Τὰ το γὰρ αἴτιον καὶ τὰ μὴ πάντα κατὰ νόμον εἶναι, ὅτι περὶ ἐνίων ἀδύνατον θέσθαι νόμον, ὥστε ψηψίσματος δεῖ. Τὰ γὰρ ἀόριστα, ἀόριστος καὶ ὁ κανὼν ἐστίν, ὥσπερ καὶ τῆς λεσβίας οἰκοδομῆς ὁ μολύβδινος κανὼν, πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα τὰ λίθ' μετακινεῖται, καὶ ἔ μένει ὁ κανὼν, καὶ τὸ ψήφισμα πρὸς τὰ πράγματα. Τί μὲν ἔν' ἐστὶ τὸ ἐπιεικῆς, καὶ τὰ δίκαιον, καὶ τίνος βέλτιον δικαίως, ὄφλον. φανερόν δ' ἐκ τούτων καὶ ὁ ἐπιεικῆς τίς ἐστίν. Ὁ γὰρ τῶν τοιούτων προαιρετικὸς, καὶ πρακτικὸς, καὶ ὁ μὴ ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ' ἐλαττωτικὸς, καὶ περ' ἔχον τὸν νόμον βοηθόν, ἐπιεικῆς ἐστὶ, καὶ ἢ ἕξις αὐτῆ ἐπιεικείας, δικαιοσύνη τις ἔσσα, καὶ εἶχ' ἑτέρα τις ἕξις. De aequitate et aequo, quam rationem habeat aequitas cum iustitia, et aequum cum iusto, nunc agendum est. Neque enim simpliciter idem, neque alius esse generis videtur inquirentibus. Aequum modo laudamus, et virum talem, ut etiam ad alia laudanda transferamus, pro bono aequius,

quius, quia melius, adhibentes: modo rationem qui sequuntur, illis absolum videtur, aequum a iusto diuersum, esse laudabile. Aut enim iustum non est honestum, aut aequum non est iustum, si est diuersum, aut si utrumque est honestum, idem est. Dubium autem de aequo hac fere oritur ratione. Nempe omnia quodam modo recte se habent, neque quicquam sibi est contrarium. Aequum enim, quod in iusto quodam inest, melius est iustum. Sed non quasi alius esset generis, melius est iusto. Idem certe est iustum atque aequum, et quum utrumque honestum sit, melius est aequum. Dubium autem ex ea re existit, quod aequum iustum quidem est, at non legitimum, sed legitimi iusti correctio. In causa haec sunt, quod lex omnis est vniuersalis. De quibusdam autem rebus vniuerse minus recte decerni potest. Vbi igitur generaliter est pronuntiandum, idem autem recte fieri non potest, communissimum sumit lex, neque peccari ignorat. Nihilominus vero recte se habet. Peccatum enim non inest in lege, neque in legislatore, sed in natura causae. Facile enim existit hoc causarum genus. Quum igitur lex generaliter pronuntiet, accidat autem posthaec aliquid praeter vniuersale, illud aequum recte locum habet, ubi praetermittit legislator, ac peccat simpliciter pronuntiando, illud enim corrigit quod est omissum, quod ipse legislator etiam pronuntiaueret, si adesset, atque si sciisset, lege sanxisset. Ergo est iustum, et melius iusto quodam, non autem eo, quod simpliciter tale est, sed peccato, quod in simpliciter tali inest. Haec est natura aequitatis, correctio legis, qua manca est. Hoc ergo est in causa, cur non omnia legi sint consentanea, quia de

De quibusdam lex ferri non potuit, ut decreto opus sit. Non determinatae enim rei non determinata est regula, quemadmodum Lesbiae aedificationis plumbea est norma, ad figuram enim lapidis mutatur, neque eadem manet norma, sic decretum ad causas. Quid igitur sit aequum, quid iustum, et quo iusto illud melius sit, satis patet. Ex eadem re apparet, quis sit aequus. Qui enim haec animo sibi proponit ac peragit, neque nimis seuerus est iuris interpretes ad nocendum, sed libenter remittit, etiamsi legem habeat adiutricem, aequus siue innocens est, atque habitudo illa aequitas est, siue innocentia, quae iustitia quaedam, neque alia est habitudo.

Primo igitur Aristoteles nos docet, in communi linguae vsu et quotidiana Graecorum consuetudine τὸ ἐπιεικὲς aequitatem vel innocentiam τῶ δικαίῳ siue iustitiae opponi. Deinde idem Stagiritis asserit, ipsam aequitatem siue innocentiam, etiamsi aliquid remittat, non ad misericordiam, sed ad iustitiam pertinere, eiusque esse formam.

Δικαιοσύνην apud Graecos etiam ad officia debita pertinere, erga Deum, erga alios atque erga manes, discimus a Diogene Laert. lib. III segm. 83 p. 216 edit. Menag. hanc Platonis doctrinam commemorante: τῆς δὲ δικαιοσύνης ἐστὶν εἴδη τρία. Ἡ μὲν γὰρ αὐτῆς ἐστὶ περὶ θεῶν· ἡ δὲ περὶ ἀνθρώπων· ἡ δὲ περὶ τῶν ἀποικοινομένων. Οἱ μὲν γὰρ θύοντες κατὰ νόμους, καὶ τῶν ἱερῶν ἐπιμελόμενοι, δῆλον ὅτι περὶ θεῶν

CIV § XXIII. De δικαιοσύνη et Gen. 19, 19 agitur.

Θεός εὐσεβῶσιν. Οἱ δὲ δάνεια ἀποδίδόντες καὶ παρακαταθήκας,
δικαιοπραγεῖσι περὶ ἀνθρώπων· οἱ δὲ τῶν μνηστικῶν ἐπιμελέμενοι,
ἄλλον ὅτι περὶ τῶν ἀποχοιμένων. Τῆς ἀρετῆς δικαιοσύνης, ἡ μὲν
πρὸς Θεὸν ἐστίν, ἡ δὲ πρὸς ἀνθρώπους, ἡ δὲ πρὸς ἀποχοιμένους,
Iustitiae, siue officiorum debitorum tres sunt formae, alia
pertinent ad deos, alia ad homines, alia ad manes. Qui
enim legitime immolant et sacra faciunt, ab his deos colit
manifestum est. Qui mutua et deposita reddunt, iuste agunt
in hominibus: qui autem sepulchra curant, in manibus. Er-
go alia est iustitia, siue alia sunt officia debita erga deos, alia
erga homines, alia erga manes. Quam rem Cic. Topic.
c. 23 his expressisse videtur verbis: *Atque etiam rur-*
sus aequitas tripartita dicitur esse: una ad superos deos,
altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pic-
tas: secunda sanctitas: tertia iustitia aut aequitas nomi-
natur. Iul. Pollux Onomast. lib. VIII cap. I segm. 7
p. 854. edit. Hemsterhuf. τὸν δὲ δίκαιον, inquit, εἶποις ἀ-
καὶ νόμιμον, ἐγνωμόνα, σώφρονα, τοῖς ἔσσι ἀρχόμενον, ἔδενος
τῶν ἀλλοτριῶν ἐπιμέμενον, δικαιοπραγεῖντα, ἐγνωμονῶντα, σωφρο-
νῶντα. *Iustum dicas etiam legitimum, aequum, temperantem,*
frugalem, nihil alieni appetentem, innocentiae, aequitatis,
temperantiae studiosum.

Fd 6020 II

(2)

ULB Halle

3

003 772 209

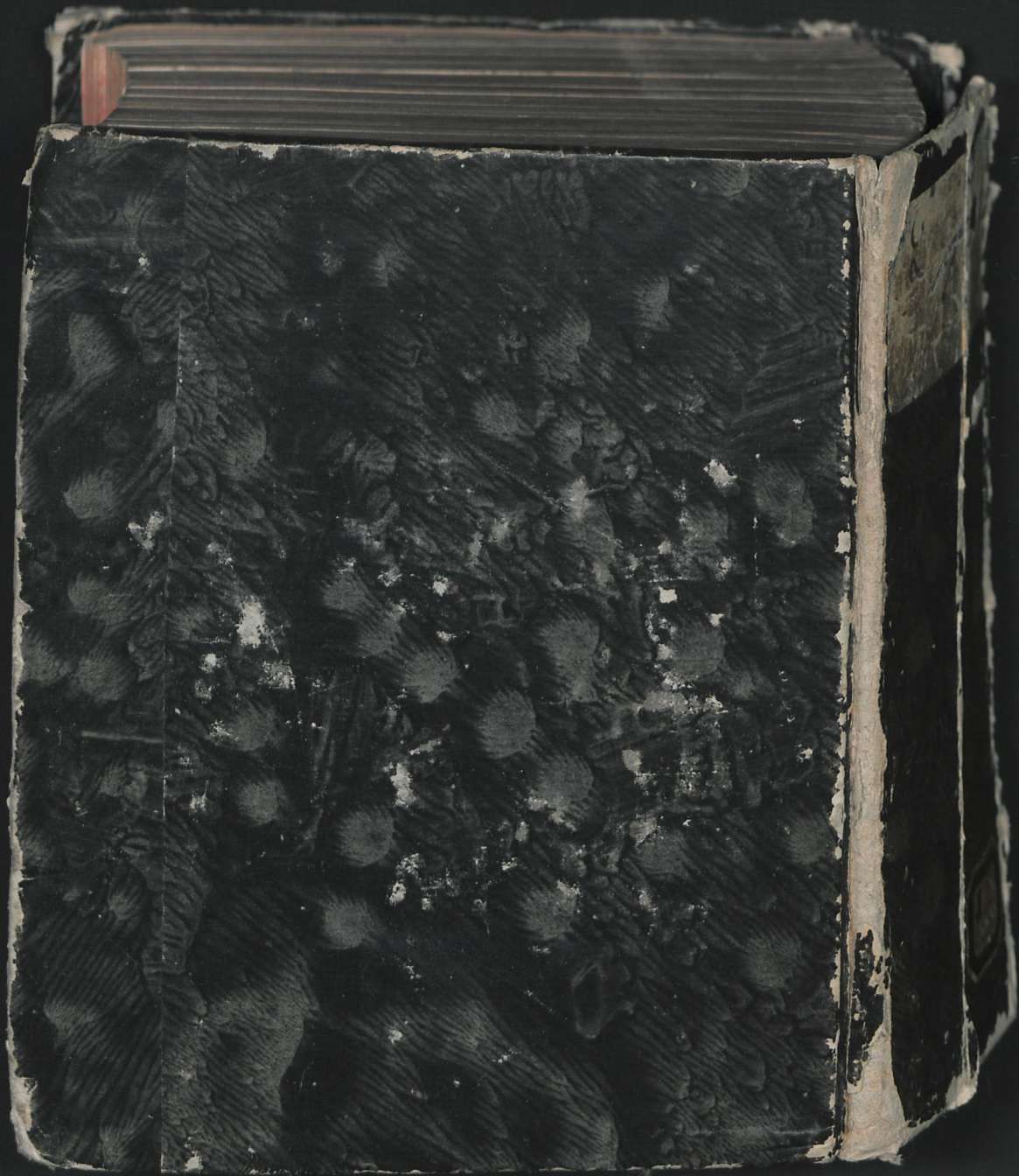

7A-90C

WMA

WMA

Q. B. F. F. Q. I. E. D. IX V III V X
PRAEMISSA AD HOS. II. SEGM. XXI.
VERBI פתח EXPLICATIONE
XIII

OMNES MVSARVM PATRONOS, FAVTORES
AMICOS

AD
ORATIONEM

SVPER QVAESTIONE
NUM THOMAS IESVM A MORTVIS EXSV
SCITATVM VIDERE CVPIENS, FIDE CHRISTO
HABENDA OMNINO CARVERIT?

AB
IO. CHRISTIANO BARTSCHIO
MEDERA • COBVRGENSE

IUVENE THEOLOGIAE STUDIOSO INGENII ET MO
RVM BONITATE ATQVE IN ADDISCENDIS BONIS ARTI
BVS DISCIPLINISQVE DILIGENTIA ET ASSIDVITATE
QVAM MAXIME COMMENDABILI
FER. I. PASCH. MD CCL XXX

HABENDAM
QVA DECEAT OBSERVANTIA
INVITANT
DIRECTOR
ET
RELIQVI PROFESSORES

COBVRGI, FORMIS AHLIANIS

